

Latviešu valodas
aģentūra

VĒRTĒŠANA

Vērtēšana skolotāju rokās ir rīks, kam piemīt divējāds raksturs: mācīties motivējošs un bremsējošs. Lai šo rīku izmantotu ar tā pamatmērķi (gan izmērīt, kas ir apgūts, kas nav, gan plānot nākamās mācīšanās posmus), būtiski ir atbalstīt un virzīt skolēnus uz pašvadītu mācīšanos. Mācīšanās vienmēr ir saistīta ar mēģināšanu un kļūdišanos. Savukārt spēju izprast, kas vēl ir nepieciešams skolēnu individuālā snieguma uzlabošanai, nodrošina skaidri definēti sasniedzamie rezultāti, mērķtiecīgi plānots un virzīts darbs un skolēniem paskaidroti vērtēšanas kritēriji. Skolēni daudz labāk spēj novērtēt savu sniegumu un uzlabot motivāciju mācīties, ja viņi saprot pavisam vienkāršas lietas: ko mācās, ko jau ir vai ko vēl nav iemācījušies un kas tiek vērtēts (kuras prasmes, zināšanas u. tml.). Skolotāja izvērstā atgriezeniskā saite par paveikto var motivēt vairāk par jebkuru summatīvo vērtējumu.

ATBALSTS LATVIEŠU
VALODAS MĀCĪŠANĀ

STUNDA

1. attēls. Bukletu tēmu loks

2. attēls. Pētījuma konceptuālais modelis

ANKETĒŠANA	Kvantitatīvā pieeja Skolotāju un skolēnu uzskati: kas, kā un kāpēc jā mācās, apgūstot latviešu valodu.
FOKUSGRUPU DISKUSIJAS	Metakognitīvā diskursa pieeja Skolotāju un skolēnu pieredzes stāsti par mācību procesu; refleksijas, kas veicina un kas kavē valodas apguvi.
STUNDU VĒROJUMI	Kontekstuālā pieeja Klases mācību vide, mācību procesa stiprās un vājās puses.

VĒRTĒŠANA

Gan skolēni, gan skolotāji mācību procesā jūtas stipri pakļauti eksāmenam. Tas rada negatīvu attieksmi pret eksāmenu kā tādu, īpaši vidusskolā. Turklāt skolotāji tieši ar eksāmena prasībām un formu nereti pamato savus vērtēšanas un mācību procesa organizācijas ieradumus, kas ne vienmēr ir orientēti uz katra skolēna attīstību. Bet skolēni nesaprot, kāpēc skolā viss notiek, tikai atsaucoties uz eksāmenu: vai tiešām ir jā mācās, lai nokārtotu eksāmenu, nevis tāpēc, lai kaut ko zinātu.

Skolēniem pozitīvas emocijas un attieksmi rada dažādi kompleksi un netradicionāli uzdevumi, kas arī tiek vērtēti mazāk tradicionāli, piemēram, projektu darbi, videosižetu analīze, debates u. c. Skolotājam tas prasa vairāk darba un laika plānošanai un vērtēšanas kritēriju izstrādei, taču tieši šāda veida darbā ir iespējams vairāk koncentrēties uz procesu, nevis formālu pārbaudi. Turklāt šādi mācību procesā labprātāk iesaistās arī tie skolēni, kuriem ir motivācijas un mācīšanās problēmas.

80 % skolēnu un skolotāju ir pārliecināti, ka labi mācību rezultāti motivē mācīties valodu. Skolēni ir gandarīti ne tikai saņemt labu vērtējumu par kādu darbu stundās, bet viņus motivē arī pozitīvs vērtējums no malas: konkursi ārpus skolas, piedalīšanās pasākumos, olimpiādēs u. c.

Stundu vērojumi un fokusgrupu diskusijas liecina, ka skolēni vēl aizvien ar vērtējumu tiek sodīti par uzvedību un *nepareizo* attieksmi, lai gan vajadzētu vērtēt skolēna sniegumu. Nepamatots vērtējums var kļūt par iemeslu skolēnu un skolotāju sliktām savstarpējām attiecībām, emocionālajai videi klasē, kas noteikti var ietekmēt arī mācību procesu kopumā.

Apgūstot ko jaunu, ir dabiski meklēt un kļūdīties; mācīšanās darot sniedz ne tikai labākus rezultātus, bet arī pozitīvu attieksmi. Ne vienmēr visu vajag vērtēt. Pašlaik izaicinājums skolotājiem ir iemācīt skolēniem mācīties mēģinot, darot, arī kļūdoties, pašiem izdarīt secinājumus un vadīt savu mācīšanos.

Gan stundu vērojumi, gan aptauju un fokusgrupu diskusiju dati rāda, kanekskaidrs latviešu valodas stundās ir darbs ar kļūdām: kā mērķtiecīgi plānot darbu ar kļūdām, kādas ir kļūdu novēršanas un iegaušanās stratēģijas, kā uzlabot skolēnu rakstītprasmi.

Skolēnu snieguma uzlabošanai būtiski ir izskaidrot, kā darbs tiks vērtēts un kas tieši tiks vērtēts, respektīvi, skolotājs sniedz skaidru sasniedzamo rezultātu un vērtēšanas kritērijus.

Vērotajās stundās tiek izmantoti daudzveidīgi vērtēšanas paņēmieni: pašvērtējums, savstarpējā vērtēšana, eketroniskās vietnes, testi, eksāmenu paraugi, 3 punktu sistēma *Paslavē. Pajautā. Piedāvā*, spēles, tomēr bieži vien nav definēti kritēriji un par maz tiek izmantots mutvārdu, aprakstošs vērtējums, reti tiek sniegta atgriezeniskā saite, kas palīdz skolēnam mācīties.

KĀ VĒRTĒŠANA VAR SNIEGT SKOLĒNIEM NEPIECIEŠAMO ATBALSTU?

Paraudzīties uz vērtēšanu kā iespēju uzlabot skolēnu sniegumu ir pirmais solis jēgpilnai vērtēšanas izmantošanai mācību procesā.

- ▶ Mēģiniet vispirms katrai stundai, tad temata apguvei nepieciešamajam laikam, mēnesim, varbūt pat semestrim izvirzīt konkrētu sasniedzamo rezultātu, uzdotot pavisam vienkāršus jautājumus: kas mums šodien (šonedēļ utt.) jāiemācās, kāpēc tas jāiemācās un kā mēs to darīsim.
- ▶ Informējiet skolēnus par vērtēšanas sistēmu konkrētā temata apguves/mēneša/semestra garumā, runājiet par to metalīmenī – ne vienmēr atzīme ir vienīgais, kas rāda, ko skolēns zina.
- ▶ Tipveida uzdevumi ar pareizām atbildēm parāda, ko skolēni zina, bet problēma ir tajā, ka bieži nepietiek laika strādāt ar to, kas skolēniem nav skaidrs. Tādēļ kompleksi uzdevumi un darba formas, kuru vērtēšanā tiek ietverta kvalitatīva gradācija (nevis tikai *pareizi* vai *nepareizi*), sākot apgūt tematu un secīgi nonākot līdz pārbaudījumam, vairo dzīļu konceptuālu izpratni un atklās, kā palīdzēt skolēniem tikt tālāk; tas arī uzlabos gala pārbaudījuma rezultātus.
- ▶ Mēģiniet paši un stāstiet arī skolēniem par nepieciešamību domāt un strādāt secīgi, novērtējot jau paveikto un plānojot paveikamo, nekonzentrējoties uz to, kas nav izdarīts, bet gan uz to, kas un kā vēl ir jāizdara.
- ▶ Domājiet par to, kā strādāt ar kļūdām; nevis vienkārši konstatēt un nosaukt kļūdas, bet gan pārrunāt to novēršanas stratēģijas un pareizu formu atcerēšanās paņēmienus. Skolotāji norāda, ka skolēni slikti raksta, bet svarīgi meklēt iemeslus, kāpēc tā ir, un veidus, kā to uzlabot.
- ▶ Mēģiniet vairāk radīt autentiskas valodas lietojuma situācijas: rakstiet komentārus sociālajos tīklos, analizējiet un veidojiet filmu vai raidījumu titrus, ziņas, sludinājumus, skolas vai ciema, pilsētas notikumu aprakstus u. tml.
- ▶ Paredziet sniegt atzinību skolēniem par aktīvu iesaistīšanos stundā vai par kādu viņu individuālo sasniegumu, izmantojot nestandarta risinājumus. Tas nav nepieciešams katrā stundā, bet tas vairo skolēnu motivāciju, interesi un prieku par mācīšanās procesu.
- ▶ Vērtēšanā ir jānošķir skolēna darba vērtēšana no skolēna attieksmes vai pat viņa kā personības vērtēšanas, skolēni to novērtē un ciena skolotāju objektivitāti.
- ▶ Izplānot vērtēšanas kritērijus ir sarežģīts darbs, vēl jo vairāk vērtēšanas procesu paveikt tā, lai tas sniedz ieguldījumu skolēna atbilstībā, tāpēc izmantojiet iespēju jautāt (semināros,ursos, metodiskajos materiālos), kā vērtēšanu izmantot savu skolēnu labā.

“

Tad vēl arī projektu tipa darbi. Man tagad 10. klase saka – beidzot mums atzīme nebūs par kontroldarbu, bet mums būs zinātniski pētnieciskā darba uzbūve, katru stundu ir kaut kāds darbiņš, beigās sanāk darbu mapīte, kur ir gan stundā darītais, gan kaut kādi individuālie uzdevumi, tad par visu kopā ir kritēriji. Viņi saka, ka ļoti jauki, ka nav šī kontroldarba beigās.

(LAT1 skolotāja, Rēzekne)

”

“

Ir sajūta, ka mēs metīsimies no viena grāvja otrā. Ja mēs runājam par 12. klases eksāmenu, kur joprojām var parādīties jautājums, ka nevis vienkārši ieliec pieturzīmes un nosaki, ka tas ir savrupinājums, bet ka tā ir savrupināta pielikuma grupa. Viņiem joprojām jāzina tik ļoti teorētiski precīzi šie nosaukumi.

(LAT1 skolotāja, Liepāja)

”

“

Domrakstos, kad pārsniedz normas, mēs visu laiku cenšamies trāpīt vārdu skaitā. Jo mums saka, ka eksāmenā pieci vārdi turp vai atpakaļ, tad it kā neieskaita. (..) Ļoti grūti trāpīt tajā skaitā, lai izteiktos līdz galam.

(LAT1 skolēns, Rēzekne)

”

“

(..) mums ir tāda problēma, ka skolotājs mūs vairāk gatavo eksāmeniem, tāda sajūta, ka latviešu valodā jātiek līdz eksāmenam, pēc eksāmena tu vari aizmirst visu, jo galvenais ir līdz tam eksāmenam. Tad ir tas, ka visu laiku – šis būs eksāmenā, tas būs eksāmenā (..) Tas ietekmē arī mūsu pārbaudes darbus, mums visi pārbaudes darbi, var teikt, ir vienādi.

(LAT1 skolēns, Liepāja)

”

“

Mūsu skolotāja māc ļoti ieinteresēt mācību priekšmetā. Pat ja dažreiz nav tik laba atzīme, principā nedusmojos. Dažreiz tas motivē vairāk iedziļināties priekšmetā, piemācīties, pārinteresēties vairāk.

(LAT1 skolēns, Rēzekne)

”

Latviešu valodas aģentūras projektā „Attieksme pret latviešu valodu un tās mācību procesu” (2017–2020) ir izstrādāti 15 bukleti. Projekta mērķis bija noskaidrot skolēnu un skolotāju attieksmi pret latviešu valodas mācīšanos/mācīšanu un faktoros, kas ietekmē šo attieksmi. Pētījuma konceptuālo modeli skatīt 2. attēlā.

KĀ ŠIE MATERIĀLI IR IZSTRĀDĀTI?

Bukletos ir atspoguļots projekta rezultātu kopsavilkums. Dati ir iegūti trijos veidos:

- 1 anketējot 333 skolēnus no 8. klases līdz 12. klasei (LAT1 un LAT2) un 65 latviešu valodas skolotājus 14 skolās sešās pilsētās visos Latvijas reģionos;
- 2 astoņās fokusgrupu diskusijās četrās pilsētās (Rīgā, Daugavpilī, Rēzeknē, Liepājā) LAT1 un LAT2 skolās;
- 3 46 LAT1 un LAT2 mācību stundu vērojumos sešās Latvijas pilsētās (Rīgā, Daugavpilī, Rēzeknē, Liepājā, Valmierā, Jelgavā).

PAR KĀDĀM TĒMĀM IR ŠIE BUKLETI?

Bukleti ir par valodas mācīšanos un aptver četrus tematiskos lokus – jautājumus, kas ir saistīti ar skolēnu, ar mācību stundu, ar skolu un ar kontekstu kopumā. Pilns tēmu loks ir ilustrēts 1. attēlā.

KUR VAR IEGŪT VAIRĀK INFORMĀCIJAS PAR PĒTĪJUMU?

Informāciju par pētījumu var iegūt Latviešu valodas aģentūras tīmekļvietnē

<https://valoda.lv/petijumi/sociolingvistika/>

vai sazinoties ar pētījuma un šo bukletu autoriem:

- ✉ sanita.lazdina@rta.lv
- ✉ gunta.klava@valoda.lv
- ✉ vineta.vaivade@valoda.lv
- ✉ solvita.poseiko@gmail.com
- ✉ mikelis.grivins@gmail.com